

ΜΕΤΑΛΛΩΝ ΤΟΠΟΙ

ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

ΑΣΓΑΤΑ-ΣΙΦΝΟΣ-ΣΕΡΙΦΟΣ-ΚΥΘΝΟΣ

Αξιοποίηση, προστασία, ανάδειξη και προβολή της αρχαίας μεταλλευτικής και μεταλλουργικής κληρονομιάς

Τουριστική ανάπτυξη των αρχαιομεταλλουργικών περιοχών

Εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος

ΣΙΦΝΟΣ

Μεταλλευτική, μεταλλουργική κληρονομιά και διαδρομές μετάλλων

Εφορεία Αρχαιοτήτων Κικλαδών

Πανεπιστήμιο Κύπρου
Ερευνητική Μονάδα Αρχαιοτήτων

<https://metalplaces.eu>

Το έργο «Μετάλλων τόποι. Σταυροδρόμια πολιτισμού στην ανατολική Μεσόγειο» το οποίο εντάσσεται στο ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Interreg V-A Ελλάδα- Κύπρος αξιοποιεί, στο πλαίσιο διασυνοριακής προσέγγισης και κοινής εφαρμογής «καλών πρακτικών», το πολιτιστικό παρελθόν της μεταλλευτικής δραστηριότητας περιοχών των δύο χωρών όπου η μεταλλουργία και η μεταλλοτεχνία αναπτύχθηκαν συστηματικά από την 3η χιλιετία π. Χ. Συγκεκριμένα, το έργο σκοπεύει στην προβολή των μεταλλευτικών θέσεων και μεταλλουργικών δραστηριοτήτων στα νησιά των δυτικών Κυκλάδων Σίφνος, Σέρφιος, Κύθνος και στην περιοχή της Ασγάτας στην Κύπρο με δράσεις που απευθύνονται τόσο στον περιηγητή, όσο και στον απομακρυσμένο επισκέπτη του διαδικτύου.

Στην υλοποίηση του έργου συμπεριλαμβάνεται η ένταξη αρχαίων και νεότερων θέσεων εξόρυξης και κατεργασίας μετάλλων σε ένα ευρύ δίκτυο περιπατικών διαδρομών (εκτός οργανωμένων αρχαιολογικών χώρων), προβλέποντας, παράλληλα, τον εμπλουτισμό και την αναβάθμιση τόσο των υποδομών σήμανσής τους, όσο και της πληροφόρησης του επισκέπτη.

Με τις ήπιες αυτές δράσεις, διαμορφώνεται ένα μοντέλο σύμμετρης και αειφόρου ανάπτυξης, μέσω της ενίσχυσης εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε περιοχές ιδιαίτερου πολιτιστικού και περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος.

Σίφνος

Μεταλλευτική και μεταλλουργική κληρονομιά

Η Σίφνος ανήκει γεωλογικά στην απικοκυκλαδική μάζα με δομή που αποτελείται από μεταμορφωμένα πετρώματα με μάρμαρα, γνεύσιους και σχιστόλιθο. Οι δύο κύριες μεταλλοφόρες ζώνες της έχουν κατεύθυνση ΒΑ προς ΝΔ. Η πρώτη -στο βόρειο τμήμα του νησιού- εκτείνεται από τον Άγιο Σώστη έως το Ξερόξυλο περνώντας από τον Άγιο Συλίβεστρο, τη Βορεινή και τον Κάφαλο και περιέχει μεταλλεύματα σιδήρου, μαγγάνιου, μολύβδου, ψευδαργύρου και αργύρου. Η δεύτερη -στον Νότο- εντοπίζεται στον Αϊ-Γάννη στον Φάρο προχωρώντας προς τον Άσπρο Πύργο και περιλαμβάνει σιδηρομαγγανιούχα κοιτάσματα που περιέχουν χρυσό και χαλκό.

Οι αρχαιομεταλλευτικές έρευνες των καθηγητών G. Wagner και G. Weisgerber έδειξαν ότι η εκμετάλλευση των μεταλλοφόρων κοιτασμάτων ξεκίνησε από τους προϊστορικούς χρόνους (α' μισό της 3ης χιλιετίας π. Χ.) σε περιοχές όπως ο Άγιος Σώστης, όπου γινόταν επιφανειακή αλλά και βαθύτερη εκμετάλλευση των μεταλλευμάτων με στοές. Κατάλοιπα μεταλλευτικής δραστηριότητας της ίδιας περιόδου εντοπίστηκαν και στη θέση Ακρωτηράκι στον Πλατύ Γιαλό και ερευνήθηκαν από την αρχαιολόγο Δρ. Γ. Παπαδοπούλου. Κατά τον 6ο και τον 5ο αι. π. Χ., οι εξορύξεις συνεχίστηκαν με την εκμετάλλευση κοιτασμάτων μολύβδου και αργύρου, ενώ αρ-

καίες γραπτές πηγές αναφέρουν ότι πραγματοποιείτο και εξόρυξη χρυσού. Αρχαιο-μεταλλουργικές έρευνες εντόπισαν χρυσοφόρα κοιτάσματα στο Αποκοφτό, στον Άσπρο Πύργο, στην Πούντα, στις Σαούρες και στον Αϊ-Γιάννη στον Φάρο. Φαίνεται λοιπόν πως η μεταλλουργική παραγωγή εντατικοποιήθηκε τον 6ο αι. π. Χ., οπότε και το νησί έζησε περίοδο μεγάλης ακμής, και κατά τον Ηρόδοτο, οι Σίφνιοι ήταν οι πλουσιότεροι νησιώτες σε ολόκληρο το Αιγαίο. Σε επίδειξη ευδαιμονίας, όπως αναφέρει ο Πausanias, οικοδόμησαν, περίπου το 525 π. Χ., στο πανελλήνιο ιερό του Απόλλωνα στους Δελφούς ένα από τα πιο λαμπρά και πλούσια διακοσμημένα κτήρια, τον «θησαυρό» των Σιφνίων, εξαίρετο δείγμα της αρχαϊκής τέχνης.

Κατά τους νεότερους χρόνους, η εκμετάλλευση μεταλλεύματος σιδήρου ξεκίνησε στα τέλη του 19ου αι. και εγκαταλείφθηκε πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Κατάλοιπα της νεότερης μεταλλευτικής δραστηριότητας είναι ορατά σε πολλά σημεία του νησιού.

Στο πλαίσιο του έργου «Μετάλλων τόποι», δημιουργήθηκε το Κέντρο Ανάδειξης της Μεταλλευτικής Κληρονομιάς της Σίφνου στον Αρτεμώνα. Εκεί, σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους, ο επισκέπτης μπορεί να μελετήσει τεκμήρια της μεταλλευτικής ιστορίας της Σίφνου με τη χρήση σύγχρονων ψηφιακών και έντυπων μέσων και να ενημερωθεί για τις πεζοπορικές διαδρομές.

Διαδρομές μετάλλων

Η Σίφνος προσφέρεται ιδιαίτερα για πεζοπορία αφού διατηρείται ένα ευρύ δίκτυο, λιθόστρωτων και μη, μονοπατιών που διασχίζουν την ενδοχώρα του νησιού.

Η πρώτη διαδρομή που προτείνεται έχει επίκεντρο τα μεταλλεία του Αγίου Σώστη. Ξεκινά από τη θέση Καταβατός, όπου ο αμαξιτός δρόμος Αρτεμώνα-Χερρονήσου

Άγιος Σώστης

συναντά ανατολικά το μονοπάτι προς τη θάλασσα, το οποίο σε αρκετά τμήματά του ταυτίζεται με την αρχαία χάραξη, όπου η σωζόμενη αρχαία πλακόστρωση χρησιμοποιείται ακόμα και σήμερα. Κατηφορίζοντας, ο μεγάλος πύργος του Καστανά στα βόρεια, στα ριζά των πλαγιών του Αγίου Συλμβεστρου, που χρονολογείται στον 4ο αι. π. Χ. και ο πύργος στην περιοχή του Αϊ-Γιώργη στα Λιβαδάκια, νοτιοανατολικά, φαίνεται ότι χρησιμοποιούνται κατά την αρχαιότητα για τον έλεγχο των μεταλλείων της περιοχής. Λίγο παρακάτω, στη θέση Πόρτα της Λειψάνας, όπου υπάρχουν εμφανή ίχνη λατόμησης, το μονοπάτι διέρχεται πλησίον αρχαίου κτίσματος.

Η διαδρομή κατά μήκος της οποίας έχουν κατασκευαστεί θέσεις ανάπαυλας και έχουν εγκατασταθεί πινακίδες πληροφόρησης τερματίζει στη μικρή άκρη του Αγίου Σώστη. Εδώ απαντώνται διάσπαρτα τα τεκμήρια της αρχαίας και νεότερης μεταλλευτικής και μεταλλουργικής δραστηριότητας, όπως σκωρίες, στοές και ανοικτά φρεάτια.

Η διαδρομή διαρκεί περίπου τρία τέταρτα της ώρας και παρουσιάζει, κατά τόπους, δυσκολία στα σημεία όπου το μονοπάτι στενεύει, ενώ η ένταση των ανέμων που φυσούν κατά εποχές, δυσχεραίνει τη βάδιση.

Η δεύτερη διαδρομή καλύπτει τη νότια μεταλλοφόρα ζώνη του νησιού. Ξεκινά από τη θέση Πόρτα του Φάρου, όπου, εγκαταλείποντας τον αμαξιτό δρόμο Απολλωνίας-Φάρου, οδηγεί στον Αϊ-Γιάννη και από εκεί σε αρχαίο πύργο, καθώς και στη νεότερη σκάλα φόρτωσης στο ομώνυμο λιμάνι, το οποίο αποτελούσε το κύριο λιμάνι του νησιού έως το 1883. Εδώ, ο επισκέπτης μπορεί να δει φρεάτια και οικοδομικά κατάλοιπα που σχετίζονται με τη νεότερη μεταλλευτική ιστορία της Σίφνου.

Προχωρώντας δυτικά προς Αποκοφτό, περνώντας τον Άγιο Χαράλαμπο, στο ύψωμα μεταξύ των όρμων Φάρου και Αποκοφτού, σε προνομιακή θέση που εποπτεύει τους δύο όρμους, βρίσκεται ο Πύργος στο Αποκοφτό. Πιθανολογείται ότι χτίστηκε τον 4ο αι. π. Χ. και πίσω του, έχουν εντοπιστεί αρχαίες μεταλλευτικές στοές αργύρου.

Μεταλλευτική στοά

Συνεχίζοντας, το μονοπάτι περιτρέχει την παραλία του Αποκοφτού, και από εκεί, ο επισκέπτης μπορεί να φτάσει στη βραχώδη χερσόνησο της Παναγίας Χρυσοπηγής, το κύριο ορθόδοξο προσκύνημα της Σίφνου. Ο λαλίστατος χαρακτηρισμός «Χρυσοπηγή» απηχεί την αντίληψη ότι στον χώρο υπήρχαν κατά την αρχαιότητα μεταλλοφόρα κοιτάσματα χρυσού.

Η διαδρομή από την Πόρτα του Φάρου έως τη Χρυσοπηγή διαρκεί περίπου τρία τέταρτα της ώρας με περιπατητικό ρυθμό βάδισης.

Παρακάτω, το μονοπάτι ενώνεται με τον δημόσιο δρόμο, ο οποίος φτάνει στον Πλατύ Γιαλό, όπου στο δυτικό όριο του κόλπου στις θέσεις Ακρωτηράκι, Σκαλί και Κασέλα έχουν εντοπιστεί κατάλοιπα -μη ορατά σήμερα- μεταλλουργικής δραστηριότητας της 3ης χιλιετίας π. Χ. Στο ενδιάμεσο, η πορεία διέρχεται νότια του Άσπρου Πύργου, του γνωστότερου και μεγαλύτερου αρχαίου πύργου της Σίφνου που από τον 4ο αι. π. Χ. δεσπόζει στο ύψωμα της Πούντας και φαίνεται από τον αμαξιτό δρόμο. Χαμηλότερα του πύργου και ανατολικά, έχουν εντοπιστεί αρχαίες στοές των μεταλλείων χρυσού. Νοτιότερα, στο Σωρούδι, βρίσκεται αρχαίος μνημειακός βαθμιδωτός περίβολος σε ορατή από τον δρόμο θέση που προσφέρει πανοραμική θέα στον κόλπο του Πλατύ Γιαλού. Η πρόσβαση προς τον Άσπρο Πύργο και το Σωρούδι δεν έχει ακόμα διαμορφωθεί.

Οι περιοχές του Άγιου Σώστη και του Αϊ-Γιάννη δεν αποτελούν οργανωμένους αρχαιολογικούς χώρους. Οι στοές και τα ανοικτά φρεάτια που είναι ορατά θα πρέπει να αντιμετωπιστούν από τους πεζοπόρους με μεγάλη προσοχή λόγω της επικινδυνότητάς τους και να μη εισέρχονται σε αυτά διότι υπάρχει κίνδυνος κατάρρευσής τους και πρόκλησης ατυχημάτων. Επίσης, συστήνεται οι επισκέπτες να μη μετακινούν σκωρίες ή άλλα αντικείμενα από τους χώρους καθώς απαγορεύεται η αφαίρεση και η μεταφορά τους.

Άσπρος Πύργος

Β

2 km

